

УДК. 656.2:651

*Сергій Сологуб
Олександр Стужний*

ГРОШОВІ ПОТОКИ ТА ЇХ АНАЛІЗ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

У статті наведено поняття грошового потоку та розглянуті теоретико-методичні аспекти грошового потоку. Розкрито концептуальні основи аналізу грошових потоків.

Ключові слова: аналіз грошових потоків, чистий грошовий потік, підприємство, оборотний капітал.

В статтє приведенє поняття денежного потока и рассмотрены теоретико-методические аспекты денежного потока. Раскрыто концептуальные основы анализа денежных потоков. Ключевые слова: анализ денежных потоков, чистый денежный поток, предприятие, оборотный капитал.

Ключевые слова: анализ денежных потоков, чистый денежный поток, предприятие, оборотный капитал.

The article describes the concept of cash flow and consider the theoretical and methodological aspects of cash flow. The conceptual basis of the analysis of cash flows.

Keywords: analysis of cash flows, net cash flow, the company, working capital.

Постановка проблеми. Грошові потоки, як відплив і приплив грошових коштів, перебувають в постійному русі і забезпечують усі види діяльності підприємства: інвестиційну, фінансову, операційну, забезпечуючи при цьому систему «фінансового кровообігу», від якої залежить дієздатність підприємства.

Грошові потоки потребують окремого дослідження і глибокого аналізу для підвищення ефективності управління ними і підприємством загалом.

Недостатня розробка теоретичних і методологічних питань аналізу грошових потоків викликає необхідність їх ширшого розкриття і удосконалення, та є передумовою для написання даної статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над питанням щодо аналізу грошового потоку на підприємстві працювали зарубіжні і вітчизняні економісти, як Дж.К. Ван. Хорн, Є. Брігхем, Е. Нікхбахт, Т. Райс, В. В. Бочаров, Л. Н. Павлова, Г. В. Савицька, І. А. Бланк, Ф. Ф. Бутинець, Г. Г. Кірейцев, Л. О. Лігненко, А. М. Поддєрьогін, О. О. Терещенко, Р. Б. Тянь та інші економісти. Однак формування концепції грошового потоку недостатньо відображено в українській економічній літературі та потребує поглиблення теоретичних і практичних засад.

© Сологуб С. М., Стужний О. А., 2012

ЗАЛІЗНИЧНИЙ ТРАНСПОРТ

Мета роботи полягає у дослідженні теоретичних і методичних аспектів аналізу грошових потоків і виділенні їх концептуальних основ, які базуються на системному підході.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідність проведення аналізу грошових потоків полягає в обмеженості грошових ресурсів на підприємстві, нестійкому фінансовому стані багатьох підприємств, ризику втрати платоспроможності, а також у підвищенні рівня ефективності управління грошовими потоками та ін.

Під аналізом грошових потоків підприємства розуміють процес дослідження системи показників, їх формування на підприємстві, виявлення основних тенденцій та закономірностей з метою з'ясування резервів подальшого підвищення ефективності управління ними [7, с. 95].

На залізничних підприємствах, під час проведення фінансового аналізу, традиційну увагу приділяють трьом групам ресурсів: трудовим ресурсам, основним активам та матеріальним ресурсам. Грошові кошти, як специфічний ресурс, за необхідності може бути трансформований в будь-який момент часу в інший вид ресурсу, якого не вистачає. Цей вид ресурсів слугує засобом розрахунків по зобов'язаннях підприємства, дозволяє підприємству бути платоспроможним, вести безперервну виробничу діяльність, здійснювати інвестиційну та фінансову діяльність, тобто будь-яке управлінське рішення, які належать до збільшення оборотного капіталу.

Для ефективного управління грошовими потоками, у першу чергу необхідно домогтися збалансованості обсягів додатного і від'ємного потоків коштів, оскільки і дефіцит, і надлишок грошових ресурсів негативно впливають на результати господарської діяльності.

Синхронізацію грошових потоків має бути спрямовано на усунення сезонних і циклічних розходжень як у формуванні позитивних, так і негативних грошових потоків, а також на оптимізацію середніх залишків готівки.

Максимізація чистого грошового потоку є важливим фактором щодо забезпечення оптимізації на підприємстві залізничного транспорту. Зростання якого забезпечує підвищення рівня самофінансування підприємства, знижує залежність від зовнішніх джерел фінансування.

Основна мета аналізу грошових потоків полягає в оцінці можливостей підприємства в підтримці позитивного сальдо готівки та оцінки можливості дотримання зобов'язань по боргах, сплаті дивідендів, забезпечення заходів для реалізації політики підприємства в зовнішньому фінансуванні, а також оцінки ступеня різниці між чистим прибутком і зв'язаним із ним перевищенням надходжень над витратами в готівці.

Основними завданнями аналізу грошових потоків є:

- виявлення тенденцій та закономірностей розвитку грошових потоків підприємства;
- оцінка ступеня раціонального використання грошових коштів;
- виявлення і запобігання можливості виникнення ситуації банкрутства підприємства;
- вивчення факторів і прогноз збалансованості та синхронності грошових потоків за обсягом і часом для забезпечення платоспроможності підприємства;
- пошук резервів підвищення ефективності та інтенсивності використання грошових потоків в процесі операційної, інвестиційної і фінансової діяльності та ін.

Об'єктом аналізу грошових потоків на підприємстві є різні види грошових потоків, які можна класифікувати за 21 ознакою [14, с. 323].

ЗАЛІЗНИЧНИЙ ТРАНСПОРТ

До основних принципів проведення аналізу грошових потоків належать:

- комплексність полягає в охопленні всіх необхідних показників для всебічного дослідження грошових потоків та вивчення причинних залежностей між ними;
- системність полягає в дослідженні грошових потоків як складових динамічної системи, елементи якої пов'язані між собою та із зовнішнім середовищем;
- коректність полягає в використанні тих показників, які доцільні та доречні при проведенні аналізу грошових потоків, і правильності їх розрахунків. Кількість необхідних показників повинна відповідати реальним потребам підприємства при управлінні грошовими потоками;
- послідовність полягає в поетапному проведенні аналізу грошових потоків, що дозволяє поступово поглиблювати і узагальнювати результати аналізу;
- систематизованість полягає в необхідності планування аналітичної роботи і регулярному її проведенні;
- оперативність полягає в швидкості і чіткості проведення аналізу, а також в своєчасному забезпеченні управління інформацією про грошові потоки для вжиття заходів щодо коригування ситуації;
- інтерпретованість полягає в обґрунтуванні допустимих меж аналітичних показників, що дозволить швидко і правильно тлумачити результати аналізу;
- ефективність полягає в виявленні диспропорцій між грошовими потоками та встановленні причин їх виникнення, підвищенні ефективності управління ними. Затрати на проведення аналізу грошових потоків повинні давати багатократний ефект.

До основних способів аналізу грошових потоків належать:

- логічні способи обробки інформації (порівняння, відносних і середніх величин, графічного і табличного подання даних, групування, балансовий, евристичні способи);
- способи детермінованого факторного аналізу (ланцюгової підстановки, абсолютних різниць, відносних різниць, інтегральний, логарифмування);
- способи стохастичного факторного аналізу (кореляційний аналіз).

За ознаками часу аналіз грошових потоків поділяється на ретроспективний та перспективний.

Ретроспективний аналіз здійснюють після завершення господарських операцій. Він дозволяє вивчити тенденції розвитку грошових потоків, здійснювати контроль за виконанням планів, оцінювати реальний стан грошових потоків та виявляти диспропорції. Ретроспективний аналіз поділяють на оперативний і підсумковий. Оперативний аналіз проводять одразу після господарської операції або через короткі проміжки часу (змiна, доба, декада). Підсумковий аналіз проводять, вивчаючи результати роботи за звітний період (місяць, квартал, рік).

Перспективний аналіз грошових потоків проводять до здійснення господарських операцій. Він необхідний для обґрунтування господарських планів і прогнозів. Перспективний аналіз поділяється на короткостроковий і довгостроковий (стратегічний). Короткостроковий охоплює період до 1 року, а довгостроковий більше як рік.

Глибина аналізу грошових потоків визначається вимогою управлінського персоналу та поділяється на експрес-аналіз і поглиблений аналіз.

Експрес-аналіз грошових потоків базується на визначенні типових ознак, які дають можливість швидко і доволі точно визначити характер процесів, що відбуваються, не виконуючи глибоких досліджень, які потребують додаткового часу і засобів.

ЗАЛІЗНИЧНИЙ ТРАНСПОРТ

Поглиблений аналіз це – глибоке комплексне дослідження з широким набором аналітичних показників, що вивчаються.

За ступенем охоплення об'єктів аналізу грошових потоків його поділяють на суцільний і вибірковий.

При суцільному аналізі грошових потоків вивчають всі без винятку грошові потоки, а при вибіркового аналізі вивчають частину об'єктів, що дає можливість прискорити аналітичний процес.

Аналіз грошових потоків базується на інформаційних джерелах, які виходять з підсистем обліку, аудиту і зовнішніх джерел інформації.

Підсистема обліку забезпечує аналітиків в процесі аналізу грошових потоків показниками фінансового обліку, показниками аналітичного обліку, показниками управлінського обліку та нормативно-плановими показниками.

Функція підсистеми аудиту забезпечити аналітичний процес достовірними і об'єктивними даними про грошові потоки. Аудит грошових коштів підтверджує достовірність операцій:

- на рахунках в банку та касі;
- операцій з грошовими документами, грошовими коштами у дорозі;
- еквівалентами грошових коштів;
- достовірність і узгодженість фінансової звітності.

Інформація яка надходить із зовнішнього середовища впливає на аналіз грошових потоків і містить такі дані: нормативно-регулівні, показники макроекономічного становища в країні, дані галузевого розвитку, господарсько-правові дані, дані про контрагентів підприємства (постачальників, покупців); дані про конкурентів підприємства; дані про стан матеріального ринку; дані про стан ринку капіталу; дані про стан фондового ринку; науково-технічну інформацію.

Результати аналізу грошових потоків цікавлять як внутрішніх (апарат управління, власників), так і зовнішніх користувачів (контролюючі органи, інвесторів, кредиторів).

Технологія обробки даних залежить від вибору підприємства, але перевагу потрібно віддати автоматизованим системам, які підвищують якість аналізу.

Залежно від методичних підходів до аналізу грошових потоків можна виділити такі системи аналізу грошових потоків.

Горизонтальний аналіз грошових потоків полягає в вивченні динаміки обсягу формування додатного і від'ємного чистого грошового потоку підприємства в розрізі окремих джерел, розраховують темпи їхнього зростання і приросту, визначають загальні тенденції зміни їх обсягу.

Вертикальний (структурний) аналіз грошових потоків полягає в вивченні структури додатного, від'ємного і чистого грошових потоків за видами господарської діяльності, за окремими внутрішніми структурними підрозділами (центрами відповідальності), за окремими джерелами надходження і напрямками витрачання коштів.

Аналіз літературних джерел свідчить, що вчені по-різному підходять до формування системи фінансових показників при проведенні аналізу грошових потоків, що вносить плутанину в виробленні чіткого, поетапного підходу до організації та проведення аналізу. Найпослідовніший та цілісний підхід відображено в працях І.А. Бланка та Л.О.Лігоненко [1; 7].

ЗАЛІЗНИЧНИЙ ТРАНСПОРТ

Таблиця 1. Основні показники, які використовуються при аналізі грошових потоків

Показник	Алгоритм розрахунку та умовні позначення
<p>1. Коефіцієнт ліквідності грошових потоків ($КЛ_{гр}$), який в процесі аналізу може доповнюватися показниками абсолютної і поточної ліквідності. Цей показник характеризує здатність підприємства покривати необхідні витрати грошових коштів позитивним грошовим потоком у звітному періоді</p>	$КЛ_{гр} = \frac{ПГТ}{ВГТ},$ <p>де $ПГТ$ – сума позитивного грошового потоку; $ВГТ$ – сума від’ємного грошового потоку</p>
<p>2. Коефіцієнт кореляції вхідного та вихідного грошових потоків ($КК_{гр}$), що характеризує синхронність позитивного і від’ємного грошових потоків у часі</p>	$КК_{гр} = \sum P_{п,в} \left[\frac{ПГТ_t - \overline{ПГТ}}{ПГТ} \right] \times \left[\frac{ПГТ_t - \overline{ПГТ}}{ПГТ} \right]$ <p>де $\sum P_{п,в}$ частота виникнення відхилень позитивного та від’ємного грошових потоків у досліджуваному періоді; $ПГТ_t$ – позитивний (від’ємний) грошовий потік в одному інтервалі досліджуваного періоду; $\overline{ПГТ}$ – середній обсяг позитивного (від’ємного) грошового потоку в одному інтервалі досліджуваного періоду; $ПГТ$ – середньоквадратичне відхилення позитивного (від’ємного) грошового потоку в досліджуваному періоді; n – загальна кількість інтервалів у досліджуваному періоді</p>
<p>3. Коефіцієнт якості чистого грошового потоку ($К_я$) визначає якість чистого грошового потоку за рахунок збільшення питомої ваги чистого прибутку, який отриманий від реалізації продукції і зниження її собівартості</p>	$К_я = \frac{ЧП_{рп}}{ЧГП}$ <p>де $ЧП_{рп}$ – обсяг чистого прибутку від реалізації продукції; $ЧГП$ – обсяг чистого грошового потоку</p>
<p>4. Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку ($КД_{чгп}$) визначає достатність акумульованого підприємством чистого грошового потоку з позицій його потреб</p>	$КД_{чгп} = \frac{ЧГП}{ОБ + \Delta Z_{tm} + Д}$ <p>де $ОБ$ – сума виплат основного боргу по кредитах та позиках; ΔZ_{tm} – сума приросту запасів товарно-матеріальних цінностей в складі обігових активів; $Д$ – сума дивідендів, що сплачуються</p>

ЗАЛІЗНИЧНИЙ ТРАНСПОРТ

Продовження табл. 1

<p>5. Середньоквадратичне відхилення грошових потоків (сгп) і коефіцієнт варіації в досліджуваному періоді часу ($CV_{гп}$) вказують на ступінь рівномірності формування грошових потоків підприємства</p>	$CV_{гп} = \sqrt{\sum_{t=1}^n (\Gamma\Pi_t - \overline{\Gamma\Pi})^2 \times P_t}$ <p>де $\overline{\Gamma\Pi}$ – середньоквадратичне (стандартне) відхилення грошових потоків в досліджуваному періоді часу; $\Gamma\Pi_t$ – сума грошових потоків в конкретних інтервалах t досліджуваного періоду часу; $\Gamma\Pi$ – середня сума грошових потоків в одному інтервалі досліджуваного періоду часу; P_t – питома вага інтервалу t в досліджуваному періоді часу (частота виникнення відхилення); n – загальне число інтервалів в досліджуваному періоді часу</p>
<p>6. Коефіцієнт ефективності грошового потоку в досліджуваному періоді (КЕгп) визначає результативність управлінських рішень щодо грошових потоків, їх вплив на стан фінансової рівноваги</p>	$КЕгп = \frac{ЧГП}{ВГП}$ <p>де ЧГП – обсяг чистого грошового потоку; ВГП – сума від'ємного грошового потоку</p>

У табл. 1 наведено основні фінансові показники, які дозволяють встановити позитивні та негативні тенденції розвитку грошових потоків, відображають результати управління грошовими потоками і підприємством в цілому.

Наведені показники використовують для виявлення резервів оптимізації і планування грошових потоків підприємства.

Факторний аналіз формування чистого грошового потоку базується на вивченні факторів формування додатного і від'ємного чистого грошових потоків від операційної, інвестиційної і фінансової діяльності за допомогою прямого і непрямого методів.

Висновки. Таким чином, запропоновані концептуальні основи аналізу грошових потоків внесуть цілісність у вдосконалення теоретичної бази грошових потоків та будуть сприяти ефективному управлінню підприємством.

Однак, для розвитку теоретичних основ аналізу грошових потоків, удосконалення його методології, організації необхідно чітко визначитись з основними етапами проведення аналізу грошових потоків, що стане темою для подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бланк И. А. Управление финансовой стабилизацией предприятия. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2003. – 496 с.
2. Брігхем С. Основи фінансового менеджменту: Пер. з англ. – К.: Молодь, 1997. – 1000 с.
3. Ван Хорн Дж. К. Основы управления финансами: Пер. с англ./Гл. ред. серии Я. В.Соколов. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 800 с.
4. Грилицька А. Математичні моделі оптимізації грошових залишків та аналіз руху грошових коштів // Економіст. – 2005. – № 9. – С.50-53.

ЗАЛІЗНИЧНИЙ ТРАНСПОРТ

5. *Фінансовий менеджмент: Навч. посібник / За ред. Г. Г. Кірейцев. – 3-тє вид.– К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 531 с.*
6. *Бочаров В. В. Коммерческое бюджетирование. – СПб.: Питер, 2003. – 368 с.*
7. *Лігоненко Л. О., Ситник Г. В. Управління грошовими потоками: Навч. посібник. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 255 с.*
8. *Надточій С. І. Аналіз грошових потоків підприємства з використанням динамічної мультиплікативної оцінки їх ефективності та дослідження їх рядів динаміки як завершальної складові аналізу грошових потоків підприємства в системі управління ними // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – № 8. – С. 82-85.*
9. *Павлова Л. Н. Финансовый менеджмент: Учебник для вузов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 269 с.*
10. *Сіменко І. Принципи економічного аналізу // Економічний аналіз. – 2008. – № 2 (18). – С. 23–27.*
11. *Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 554 с.*
12. *Тян Р. Б. Планування діяльності підприємства: Навч. посібник. – К.: МАУП, 1998. – 156 с.*
13. *Фінансовий менеджмент: Підручник / Кер. кол. авт. і наук. ред. А. М. Поддєрьогін. – К.: КНЕУ, 2005. – 535 с.*
14. *Яшишена В. В. Сутність грошових потоків підприємств та їх класифікація.*